

KUBÍČEK, Tomáš: Vypravěč / Kategorie narativní analýzy. 1. vyd. Brno : Host, 2007. 240 s. Studium; sv. 20. ISBN 978-80-7294-215-2.

Naratológia sa síce pôvodne sformovala na pôde literárnej teórie, čoskoro však prenikla do ďalších humanitných vied a dnes ju treba považovať za výrazne medziodborovú disciplínu. Podľa Tomáša Kubíčka, autora monografie *Vypravěč / Kategorie narativní analýzy* sa „naratologie stává souborem nástrojů (pojmu), které pomáhají pojmenovat a určit základní kvality vyprávění a jejich vzájemné vztahy. Je pro nás metodou analýzy, která umožňuje pochopit strukturní souvislosti mezi jednotlivými komponenty vyprávění v procesu jejich zapojování za účelem souvislé významové výstavby.“ (s. 12)

Kniha sa skladá z úvodu a troch základných kapitol. Kapitola *Vypravěč* poskytuje pojmovo náročný historický exkurz do jednotlivých teoretických koncepcií mapujúcich problematiku rozprávača a rozprávačských stratégií, pričom autor sa venuje názorom „prednaratologických“ bádateľov z prvej polovice 20. storočia (K. Friedemannová, E. M. Forster, R. Ingarden, R. Petsch, W. Kayser a iní), načrtáva rozhodujúce aspekty starších koncepcií, spomeňme aspoň J. Pouillona, N. Friedmana, W. C. Bootha, aby dospel ku kritickej reflexii tých teoretických prác, ktoré sú v tejto disciplíne stále vplyvné alebo patria k najaktuálnejším a najdiskutovanejším (F. K. Stanzel, Tz. Todorov, B. Uspenskij, G. Genette, L. Doležel, W. Schmid).

Osobitnú kapitolu (*Nespolahlivost*) Kubíček venuje fenoménu nespoľahlivosti. *Nespolahlivost'* charakterizuje ako špecifickú textovú stratégiu a pokúša sa o jej typológiu: rozlišuje ju v dvoch štruktúrnych rovinách: v rovine príbehu a v rovine rozprávania. V oboch prípadoch je „realizátorom“ nespoľahlivosti rozprávač, autora pritom zaujímajú aj menej typické realizácie nespoľahlivosti, predovšetkým, povedané gennetovskou terminológiou, nespoľahlivosť heterodiegetického rozprávača v extradiegetickej rovine – ako príklad tu uvádza rozprávača Kunderovho románu *Valčík na rozloučenou*. Pomocou interpretačných vhládov do vybraných diel českej prózy 19. a 20. storočia rozširuje pojmovú opozíciu spoľahlivosť – nespoľahlivosť o pojem *čiasťočná spoľahlivosť*. O čiastočnej spoľahlivosti treba podľa T. Kubíčka hovoriť „v prípade vypravěčů, kteří se subjektivizují v textu, a kteří tím dávají současně najevo, že jejich vyprávění příběhu je jen dílčí, je jen jednou z mnoha verzí.“ (s. 135) Čiže stratégia čiastočnej spoľahlivosti sa v jeho koncepcii vyčleňuje z nespoľahlivosti v rovine príbehu, rozprávač v tomto prípade „nemá prístup k niektorým informáciám o príbehu, respektíve jeho schopnosti príbeh zprostředkovat (převyprávět) jsou značně omezené (z důvodu ‚psychické‘, vědomostní či mentální způsobilosti).“ (s. 172) Nespoľahlivosť ako jedna zo zložiek komplexnej textovej stratégie teda navádza čitateľa rozumieť príbehu iným spôsobom než mu ponúka sám rozprávač. Z tohto faktu vyplýva potreba vyrovnáť sa s problematikou implicitného autora ako strategickej autority, ktorá stavia rozprávača do svetla spoľahlivosti, respektíve nespoľahlivosti. T. Kubíček tu nabáda skôr k využitiu Mukařovského pojmu sémantické gesto. Na rozdiel od pojmu implicitný autor totiž so sebou neprináša tendencie k zúženej personifikácii tejto autority a obmedzeniu úlohy textu a čitateľskej aktualizácie.

V polemike s koncepciou literárnej komunikácie L. Doležela, ktorý proces čítania označuje za *rekonštrukciu* fikčného sveta textu, uprednostňuje T. Kubíček predstavu, že čítanie je *konštrukciou* fikčného sveta, pričom oprávnenosť tohto prístupu zdôvodňuje tým, že „pojetí konstrukce zdůrazňuje tvořivou participaci čtenáře na podobě fikčního světa.“ (s. 177)

Zároveň Doleželov model literárnej komunikácie modifikuje tým, že zdôrazňuje teoretickú možnosť veľkého počtu fikčných svetov rozprávania, teda čitateľských re-konstruácií textu, tie sú však vždy len jednou z možných realizácií, podmnožín fikčného sveta textu, ktorý až „prostřednictvím [čtenářských re-konstruací] se stává aktuálním fikčním světem.“ (s. 180)

Závěrečná kapitola *Intersubjektivita* nadväzuje na Kubíčkové závery z predchádzajúcej časti, autor v nej výraznejšie realizuje svoj záujem o „pravú“ stranu schematickej komunikačnej osi autor – text – čitateľ, teda o otázky recepčnej estetiky. Centrom komunikačnej situácie však pre autora zostáva text literárneho diela, nie čitateľ. Keďže literárne dielo na jednej strane disponuje vlastnou identitou, no na druhej strane v procese jedinečnej čitateľskej konkretizácie neustále mení svoj zmysel, treba pri interpretácii brať do úvahy „sociální založení díla a spjatost jeho významového dění s časem a jeho ukotvení v čase.“ (s. 203) V tejto súvislosti pracuje s pojmom kontext, ktorý rozvíja v duchu názorov F. Vodičku: „Jen kontext, kterého se dílo dovolává, je kontext literárního díla. Vodička tak nastavuje kritéria pro zachování identity literárního díla a uzavírá cestu konkretizacím, které by chtěli vykládat dílo v kontextu, který mu není vlastní.“ (s. 204) Veľkú pozornosť venuje Kubíček otázke formovania recepčnej perspektívy, z ktorej pripisujeme dielu významy. Túto perspektívu umiestňuje do intersubjektívneho priestoru medzi intenciou diela a aktuálnou čitateľskou konkretizáciou fikčného sveta. Rozhodujúcu úlohu pri formovaní celkovej recepčnej perspektívy má text naratívu, ktorý nás nabáda vybrať si konkrétny re-konstrukčný rámec a to kombináciou a selekciou textových elementov a ich procesuálnym dopĺňaním a prehodnocovaním počas čítania.

Kniha Tomáša Kubíčka *Vypravěč / Kategorie narativní analýzy* poskytuje orientáciu v spleti súčasného naratologického pojmoslovia, no v tvorivej polemike s názormi viacerých bádateľov otvára aj nové priestory premýšľania nielen na naratologické témy.